

Szétnyílt az olló

Interjú Somogyi-Tóth Dániellel, a Kodály Filharmónia Debrecen igazgató – művészeti vezetőjével

 Kiss Eszter Veronika

Az elmúlt évek pénzbősége súlyos szakmai aránytévesztést hozott a zenekari támogatásba – mondta lapunknak Somogyi-Tóth Dániel, akivel arról is beszélgettünk, hogy a válság miatt egyébként is fordulóponthoz érkezik a magyar zenekari rendszer finanszírozása, és a fővárosi és a vidéki zenekarok között kialakult támogatásbeli különbségeket orvosolni kell.

■ *Az egyik élvonalbeli vidéki nemzeti kategóriás zenekart vezetted több mint egy évtizede. Az elmúlt évek állami támogatása egyre kevésbé kedvezett olyan mértékben nektek, mint a fővárosiaknak. Mi a helyzet most?*

Valóban, idén már tizenkettedik éve leszek igazgató Debrecenben, ezért már némi rálátással rendelkezem erre a területre. Pár évvel ezelőttig volt valamiféle közös cél a vidéki és fővárosi zenekari igazgatók között, mégpedig az, hogy minden zenekarnak nagyon rossz volt az anyagi helyzete, és ebből minden igazgató szeretett volna kijutni. Ez néhány éve markánsan megváltozott, amikor a TAO maradványaiból korábban példátlan módon jelentős összegek áramlottak az iparágba. Ekkor abszurd és bizarr módon hirtelen szétnyílt az olló:

a fővárosi zenekarok szinte kivétel nélkül jelentős többletforrásokhoz jutottak, game changer szintű béremeléseket tudtak végrehajtani, nagyon komoly produkciós fejlesztési lehetőségekhez jutottak. Ezzel szemben vidéken – és most hangsúlyosan a történelmi hagyománnyal rendelkező vidéki műhelyekről beszélek – a pedagógus bértáblát éppen csak követni tudták a fizetések, és érdemben nem lépett előre a finanszírozás.

Ez különösen nagy probléma annak fényében, hogy a hosszú évek óta rendezetlen, de facto közös működtetés ügye se rendeződött – a vidéki nagyzenekarok jellemzően önkormányzati fenntartásúak, de egyre nagyobb részt állami támogatásból dolgoznak –, így a városok az állami növekményt látva automatikusan csökkentették párhuzamosan a fenntartói támogatást. Talán a tanári

pálya okozta elvándorlást sikerült megakadályozni, de más fejlesztésre nem futotta. Most viszont, hogy válság van és a korábbi bőség küzdelmes időszakba fordul át, biztos, hogy valamilyen fordulóponthoz érkezik a magyar zenekari rendszer finanszírozása.

■ *Az említett aránytalanságok mögött minden bizonynyal a budapesti zenekarok lobbijereje állhat, illetve az a hozzáállás, miszerint a budapesti zenekarok annyival magasabb minőséget képviselnek, hogy a vidéki kulturális életet is rájuk kellene építeni.*

Kirekesztő és felesleges megkülönböztetés ez. Sajnos tudjuk, hogy vannak olyan, az elmúlt időben mértékadónak számító aktorok, akiknél ez a narratíva megjelent – ez nem legenda, hanem tény. Azonban annak fényében, hogy jó ideje minden magyar gazdaságfejlesztés

tési program kifejezetten decentralizált koncepciót valószínűsít meg, a kultúrának az ilyen jellegű centralizálása érthetetlen, nincs összefüggésben a nemzetgazdasági/nemzetstratégiai célokkal és rendkívül káros. Ezek a véleményvezérek annyira nem látják a fától az erdőt, hogy nagy belterjességükben elfelejtik:

annyira távolra sodorták a közönségtől a klasszikus zene hajóját, hogy a szélesebb népszerűség számára immár Mága Zoltán vagy Havasi Balázs tünteti fel magát sikeresen a magyar klasszikus zeneművészet képviselőjeként. Akiket még hibáztatni se lehet ezért, hiszen egy kialakult piaci résbe helyezték magukat úgy, hogy valószínűleg a kormányzati szereplők is nehezen különböztetik meg a különböző profilokat.

És miközben mi tudományos részletkérdéseken vitakozunk a tízmilliárdokból fenntartott rendszerben, vagy miközben budapesti vezetők évi százmillióhoz közelítő koncertgázsit vihetnek haza, a nagyközönség Beethoven V. szimfóniáját már rég nem ismeri. Elfelejtjük azt is, mit mondott Kodály Zoltán: nem az a lényeges, hogy ki az Operaház igazgatója (pedig most azt is nagyon fontos lenne látni, hiszen az operajátzásban párhuzamosan ugyanez a folyamat játszódott le), hanem az, hogy ki a vidéki általános iskola énektanára. Lehet, hogy az utóbbi utánpótlási képességet – bár ez nem tartozik szorosan a mi felelősségi körünkbe – már el is veszítettük, de a következő stratégiai vonal leépítése – pénzbőség idején (!) a vidéki nagy műhelyek és közönséggel való kapcsolatuk veszélyeztetése – súlyos károkat okozó folyamatnak számít. Remélem, hogy nem visszafordíthatatlan.

▮ *Az, hogy szétnyílt az olló, mit jelent pontosan?*

Azt, hogy a pénzbőség súlyos aránytévést hozott. Az egy dolog, hogy egy tízmilliós ország kétmilliós fővárosában tizenvalahány zenekar van. Azért mondom szándékosan, hogy tizenvalahány, mert

vannak vidéki, nem nemzeti kategóriás zenekarok, amelyeket nagyon tisztelünk, de fontos leszögezni, hogy valójában budapesti importzenekarok, hiszen busszal utaztatják a zenészeiket Budapestről, így nem kizárólag helyi művészeti tudást építenek.

Fontosnak tartom tehát, hogy ha a vidéki zenekarokról beszélünk, akkor emeljük ki a valódi történelmi vidéki műhelyeket. Budapest tekintetében különleges és természetesen büszkeséget adó helyzet az, hogy ennyi kiváló zenekar dolgozik. Azonban, ha felülről nézzük, az is látszik, hogy ilyen arányok sehol nincsenek a világban. A 60 milliós Olaszországban, ami az egyetemes zenei kultúra fellegvára, hány hivatásos zenekar van összesen, és ezen belül hány Rómában? És a 80 milliós Németországban vagy Berlinben? Nyilván sántít bármilyen összehasonlítás, hiszen minden ország más; és nem is az a baj, hogy Budapesten sok nagyszerű együttes lényegesen jobban tudott boldogulni az elmúlt években. Hanem az, hogy amikor a történelem során végre egyetlen egyszer pénz érkezett az iparágba, akkor annak a 90 (!) százalékát Budapest vitte el, és a 10 százalék jutott a vidéknek; úgy, hogy Magyarország lakosságának 80 százaléka vidéken él. Azt gondolom, hogy itt történelmi mulasztás történt a szakmai oldalról a pénzek elosztása terén.

▮ *Ez nem minden területen történik így az országos folyamatokban.*

Igen, minden gazdaságfejlesztési koncepció alapja a több lábbon állás, de vannak a kulturális területen is a vízfejűség csökkentésére, vagy kiegyensúlyozására irányuló törekvések, ezek rendszeresen meg is jelennek az országos sajtóban. Jellemző módon ezek annyira homlokegyenest ellenkező folyamatok a zenei területen történetekkel, hogy amikor felröppen a hír, hogy egy nagy országos közgyűjtemény nem Budapesten lesz, akkor – pont fordítva – kicsit összeborzongunk ösztönösen, hiszen Természettudományi Múzeumból vagy Közlekedési Múzeumból csak egy van; hol is lehetnének máshol, mint a fővárosban? Pedig elvileg miért ne lehetnének? Még a szlovák technikai múzeum is Kassán van, hogy a nagy fejlett országokról ne is a beszéljünk. De ha itt tartunk, Szlovákia nemzeti zenekarai között a kassai semmiképp nem áll a pozsonyi működés kártékony árnyékában.

A vidék, a decentralizált rendszerek erősítése minden területen megkezdődött az elmúlt években – ennek teljesen ellentmond, hogy az a történelmi lehetőség, amit az elmúlt években megkapott a magyar zenekultúra a kiemelt támogatással, ilyen bántó és visszatetsző aránytalansággal szolgált a gyakorlatilag kizárólag a budapesti fejlesztéseket.

A Kodály Filharmonikus Zenekar

■ *Voltak olyan kezdeményezések is, hogy majd a budapesti zenekarok leutaznak koncerteket tartani vidékre, és megoldják az ottani területek zenei ellátását.*

Voltak ilyen szólamok, de részben azért, mert nem volt mögöttük koncepció, részben a logisztikai nehézségek miatt ez nem valósult meg. Ennek nem is ez a helyes iránya. Nagy magyarországi régióknak van jelentős zenei hagyománya, Pécsen a zenekar több évszázados múlttal rendelkezik, a mi zenekarunk idén fogja alapításának 100. évét ünnepelni, de folytathatnám a sort Szegeddel, Győrrel, és így tovább. Olyan erős műhelyek és fundamentumok alakultak ki ezekben a városokban – színvonalas egyetemi képzéssel a háttérben –, ami megint csak ellentmond annak, hogy anélkül növeljünk beruházást ebben az szcénában, hogy nem találjuk ki, hogy mit szeretnénk vele, és mik a feladatok.

–**■** *Mik a feladatok?*

Ha valaki felelősen nézi ezt a területet, abban kéne konszenzusra jutni, hogy megjelöljük, mit szeretne kezdeni a jövőben az állam a magyar zenekultúra rendkívüli történelmével, erőtereivel, brand-értékű, országimázs formáló rendszerével? Napnál világosabb, hogy kiemelkedő szereppel bír a fővárosi zenekari élet, ez mindennek az ékköve és nem is azt gondolom, hogy Budapest nem érdemli meg a jelentős támogatást, a legmagasabb szintű zenei kínálatot. Csak nem a vidék rovására, mégis ez történt. A feladat, hogy az ország minden részében, Budapesten, és utána a nagy hagyománnyal rendelkező vidéki központokban biztosítani lehessen ennek a gazdag zenei

örökségnek az utánpótlását, kapjanak a vidéki zenekarok jól definiált ellátási feladatot a szimfonikus koncertek és az operajátszás területén, ennek kapják meg a forrását, és a feladatokhoz rendeljék a finansziális háttérrel. Én sok éve járok zenekari közgyűlésekre, és megmondom őszintén, rendkívül unalmas már, hogy

miközben minden igazgató azt mondja, hogy fogjunk össze, az egésznek valójában semmi értelme, mert úgyszólván mindenkinek más az érdeke. Egy esetben lehet összefogásról beszélni: legyen egy mindenki számára elfogadható koncepció.

Be kell látni, hogy ha meg kell osztani olyan területeken, ahol a kínálat túlméretes a reálisan elérhető keresleten, ott meg kell találni a megfelelő funkciókat az arányos feladatelosztásra és annak finanszírozására. Ott pedig, ahol a kínálatot bővíteni szükséges, mert kereslet lenne rá – ilyen a vidék – erősíteni kell a működés valamennyi feltételét. Lehetetlen, hogy egy nagy vidéki, prosperáló gazdasági központban, mint például Debrecenben, ne lehessen a zenei pályát életpályamodellként elképzelni. Jelenleg, ha valaki az Alföldön születik és kimagasló klarinétos, akkor ahhoz, hogy virágzó, sokszínű zenei pályát futhasson be és magas színvonalon tartsa fenn a családját, most Budapestre kell mennie. Ez teljesen szegregálja a vidéken született tehetségeket, ez-

által megfojtva a következő évtizedek fejlődését. Ennek megakadályozására markáns lépéseket kell tenni.

‖ *Jellemzően a kiváló zenekari zenészek tanítanak is, így azzal, ha lefejezik a vidéki zenekari életet, a vidéki magasszintű oktatást is ellehetetlenítik.*

Teljesen így van. Eddig a látszólagos jólét okán húzódtott ez a probléma, és nem kellett vele foglalkozni. Az elmúlt években nagyon sok pénz volt ebben a szegmensben, mindenki megmaradt, senkit nem szüntettek meg, és voltak, akik kiemelkedően jól jártak. Most viszont, amikor beköszönt a valóság, amikor hirtelen a lét lett a tét és az alamizsnáért kell küzdeni, akkor mások lesznek a játékszabályok, és mindenki kimondja a kendőzetlen igazságot. Akkor már a vidéki nagy műhelyek sem hallgatnak tovább, és jobban fogják a szempontjaikat, érdekeiket érvényesíteni.

‖ *A vidéki zenekarok között van összefogás az említettek mentén?*

Nyáron volt egy érdekes és hosszú találkozó, ahol meg tudtuk fogalmazni azokat az alapvetéseket, amiket az elmúlt években a zenei életben tapasztaltunk. Nem mindegyikünk azonos attitűddel és azonos harciassággal áll a kérdéshez, ebben lehet, hogy vannak különbségek. Az alaptényezők is mások, mert vannak zenekarok, ahol operajátzás is zajlik, vannak városok, ahol egyszerre két zenekar működik, egy a színházban és egy a szimfonikus feladatokra, van, ahol szinte kétzenekarnyi zenész alkot egy zenekart. Én mindig elmondom, hogy mi vagyunk a leghatékonyabb együttes, mert mi kis létszámmal látjuk el mindkét feladatot a legnagyobb vidéki városban egyedül – igaz, nekünk

van egy nagyon értékes hivatásos koncerténekkarunk is. Vidéken sincs tehát teljes egységesség a feltételeket tekintve, de nem mondom azt, hogy ne lehetne egy racionalizálást végrehajtani egy elvárt feladatellátásnak megfelelően. Ezek azonban mind részletkérdések az említett aránytalanságokhoz képest. Eközben ráadásul azt látjuk, hogy vidéken is egyre nagyobb az igény a kultúrára, akár a saját tapasztalatunkból, akár a pécsi sikertörténetet ismerve. Ha megkapja egy vidéki zenekar a lehetőséget, ugyanakkora erővel és sikerrel fogja bizonyítani a rátermettségét, bárhol is legyen az országban, a minőséghez nem kell 1-essel kezdődnie az irányítószám. Megfelelő zenekari építkezés mentén az együttes egyre jobb lehet, pontosan ez lenne a decentralizáció lényege, hogy vidéken is egyre több kiváló szakembert tudjunk alkalmazni.

‖ *Nektek az új rezsihelyzetben mennyire elegendő a költségvetési keret?*

Eddig túléltük. Szerencsére 2022-ben a terven felül még a Kodály Nemzetközi Zenei Verseny is belefért az évbe, amire elvileg kaptunk volna külön támogatást, de a megszorítások miatt arra kértek minket, hogy saját költségen gazdálkodjunk ki, és ez sikerült is. Külön lehetne beszélni különben arról, hogy a fesztiválszervezés, rendezvényszervezés és egy város zenei életének összefogása mennyire egy zenekar feladatellátásához tartozik és milyen viszonyban áll ez az országos Filharmónia feladataival és tevékenységével. Ez azonban most hosszúra nyúlna. Azt, hogy '23-ban mi lesz a feltételrendszer, egyáltalán nem tudjuk még; sajnos fel vagyunk készülve, hogy lényegesen nagyobb kihívások elé nézünk, mint eddig. ■

ÍRORSZÁGBAN ALAPJÖVEDELMET KAPHATNAK A MŰVÉSZEK

Egy kísérleti projekt keretében 2000 művész három éven keresztül heti 325 eurós alapjövedelemben részesül. A 105 millió eurós programra több mint 9000-en jelentkeztek – közülük véletlenszerűen választották ki, hogy ki részesülhet a pénzből. Írország nincs egyedül a projekttel. Németországban a My Basic Income egyesület havi 1000 eurót ad egy évre feltétel nélkül. A Német Gazdaságkutató Intézettel (DIW Berlin) közösen végzett hosszú távú tanulmányért 122 véletlenszerűen kiválasztott személy három éven keresztül havi 1200 eurót kap.

Háromnegyedük az elfogadási (a létminimum – a Szerk.) határ alatt élt. „A Visual Artists Ireland tanulmánya kimutatta, hogy Írországban az összes művész körülbelül háromnegyede már a szegénységi küszöb alatt élt a világvárvány előtt”. A most alapjövedelemben részesülők sokféle területen dolgoznak. 707 díjazott képzőművész, plusz 584 zenész, de vannak közöttük filmművészek, írók, színészek, táncosok, koreográfusok, cirkuszi művészek és építészek is. Nem volt rászorultsági vizsgálat, a jelentkezők más bevételre is szert tehetnek. Az író művészek elvileg adómentesen dolgozhatnak – feltéve, hogy nem keresnek többet évi 50 ezer eurónál.

Maureen Kennelly, a Művészeti Tanács elnöke azt mondta az Irish Timesnak, hogy ez egy „igazán történelmi nap” és „szeizmikus ugrás”, amelyre az író művészeti szcénája évek óta várt. Ezt a fejleményt a világvárvány a maga sürgősségében ösztönözte. „A projekt valóban annak a jele, hogy Írország értékeli művészeit, és emberi jogként tekint a kulturális kínálatra” – mondta Kennelly. Siker esetén a projekt bővíthető.

(forrás: *monopol-magazin.de*)